

Nr 684.

Av herr **Werner**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 336, med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I proposition nr 336 till årets riksdag har Kungl. Maj:t i förslag till särskild lag hemställt om riksdagens bifall till mycket långt gående inskränkningar i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Såsom motiv för denna speciella lagstiftning anför vederbörande departementschef avsikten vara att förhindra att jordbruksfastigheter i stor omfattning utnyttjas såsom spekulations- eller placeringsobjekt samt att förebygga att jordbruks- och skogsfastigheter övergå till den icke jordbrukande befolkningen.

Emot en lagstiftning, som verkligen medför dessa åsyftade resultat, kunna givetvis bärande invändningar icke resas. En förutsättning för en reservationslös anslutning till en dylik speciell lagstiftning måste dock vara, att denna lagstiftning till sin restriktiva verkan begränsas till de samhällsskadliga och så att säga illegitima företeelserna inom fastighetshandeln; att den icke utformas såsom en speciell klasslag gällande en viss äganderättsgrupp och att omfattande och skadliga ingrepp samtidigt icke ske i den långt övervägande av lagstiftningen berörda befolkningens obestriddliga och legitima intressen, allt för varje lagstiftning grundläggande principer, vilka dock vid ett riksdagens bifall till propositionens innehåll synas komma att trots osedvanligt samstämmiga avstyrkande yttranden från hörda myndigheters sida uppenbarligen åsidosättas. Detta kan närmare uttryckas så, att den grupp, som hittills betecknas såsom hemmansägare, måhända efter lagens tillämpning bör anses såsom koncessionsinnehavare, vilket alltså skulle för dem innebära en djupgående principiell förändring av själva äganderättsbegreppet. Enligt lagens inledande paragraf stadgas nämligen såsom en huvudregel, att vid förvärf av jordbruksfastighet, överstigande 5 000 kr. värde, erfordras Konungens tillstånd. De undantag som gjorts från denna huvudregel äro, oavsett dess lösliga och oklara innehåll, icke bundna i lag, utan lagda på en kunglig kungörelse, vars innehåll av Kungl. Maj:t kan när som helst förändras.

Den hittills mest legitima formen för jordöverlåtelse, den nämligen mellan föräldrar till barn eller mellan närskylda, göres hädanefter beroende av Kungl. Maj:ts, eller i dess ställe polismyndighetens, prövning. Denna jämställighet med spekulationsköp liksom ock lagförslagets tilltänkta speciella värde såsom skyddslagstiftning belyses klart genom statsrådet Skölds uttalande (s. 81) »I det inom jordbruksdepartementet utarbetade lagför-

slaget har emellertid i princip alla kategorier av förvärvande likställts. Den som tillhör den jordbrukande befolkningen har alltså icke erhållit en mera gynnad ställning än envar annan. Det kan därför enligt min mening icke anses berättigat att göra gällande att den föreslagna ordningen skulle gå ut på att åt en avgränsad befolkningsgrupp tillförsäkra fortsatt innehav av vissa naturtillgångar.» (Kursiverat av motionären.)

Med en fortsatt tillämpning av dessa och de ännu oklara urvalsprinciper, som enligt förslaget skola tillämpas vid prövning av eventuella köpare, kan man fråga sig om det nya systemet är avsett att leda fram till en revision även av arvsfånget.

Den åsiktsskillnad, som här framträder i motiveringen beträffande lagens syfte, emellan det förutvarande och det nuvarande statsrådet poängteras ytterligare i statsrådets Skölds uttalande (s. 82) där statsrådet under anförande av att lagförslaget i sitt negativa syfte är otillfredsställande, men skulle kunna givas en mera positiv verkan med avseende å rationaliseringen fortsätter: »Måhända kan det framdeles i anslutning till en lagstiftning som kan komma till stånd vid lösande av jordbrukets rationalisering visa sig möjligt att på annat sätt än det nu föreslagna påverka utvecklingen av fastighetsförvärv».

Om uttalandet avser ett framtida lagligt tvång för vissa ägare av s. k. ofullständiga fastigheter att i sammanslagningssyfte avstå från sin fastighet till annan, t. ex. juridisk person av bolags- eller kooperativ karaktär, har utvecklingen lett till något helt annat än det av förra statsrådet Bramstorp avsedda, nämligen att söka så långt möjligt bevara jorden i den jordbrukande befolkningens händer, i form av självständiga bondejordbruk.

De allvarliga erinringar, som kunna resas mot lagförslagets rent principiella uppbyggnad och dess till synes ofrånkomliga materiella följder, äro klart sammanfattade i lagrådets och lantbruksstyrelsens yttranden. Att ytterligare belysa dem torde anses överflödigt, men några korta anmärkningar böra dock anföras.

Begränsningen av köpareklientelet till ett måhända fåtaligt och i förväg obestämbar urval måste leda till en obestridlig sänkning av de av lagen berörda fastigheternas värde. Statsrådets invändning mot denna påföljd saknar gripbara hållpunkter. Även om en dylik sänkning särskilt ur nytillträdande ägares synpunkter kan accepteras, förutsatt att den icke samtidigt leder till, vilket är än viktigare, en ännu kraftigare sänkning av produktpriserna, vilka ha att jämte jordräntan uppbära de ojämförligt större kostnaderna för det i produktionen nedlagda arbetet, så kan ställas frågan om den ekonomiska jämställigheten mellan landsbygd och stad gagnas genom att värdet av jordbrukets grundkapital minskas. Man kan icke med framgång göra gällande att landsbygden göres rikare genom att den göres fattigare. Kontrasten mellan landsbygd och stad framstår så

mycket bjärtare som de på den allmänna prisbildningen oerhört verkande fastighetsvärdena i städer och tätorter såsom industri-, affärs- och hyresfastigheter med fantastiskt uppjobbade tomtvärden samtidigt lämnas utan varje laglig reglering. Prisstaplarnas förskjutning mellan landsbygd och stad i diametralt motsatt riktning blir härvid allt påtagligare.

Huru det å andra sidan kommer att ställa sig med den stimulans till investering av kapital och arbete, som är nödvändig för att lyfta jordbruksfastigheternas hävd och byggnadsbestånd till en förbättrad nivå, måste te sig ytterst tvivelaktigt om ägaren vet att värdet av vad han nedlägger vid påkommande legitimt behov icke kan lösgöras.

En naturlig och i och för sig önskvärd cirkulation mellan de olika befolkningsskikten kommer att efter ett genomförande av lagstiftningen försvåras.

Ingen myndighet kan i förväg riktigt och rättvist avgöra en köpares avsikter, kompetens, förmåga eller verkliga förutsättningar att sköta ett jordinnehav. Härvid måste alltid uppstå stora misstag i bägge riktningar, ej mindre om prövningen lägges i stor utsträckning i polismyndighetens hand.

De viktiga undantagsbestämmelserna från lagens huvudregel hade bort förbindas till själva lagen.

Den generella bestämmelsen att köpare icke förut får vara ägare till jordbruksfastighet är alltför snäv och måste, såsom påvisats, medföra besvärande och direkt hindrande komplikationer i den legitima handeln.

Försäljningsproceduren synes komma att försvåras särskilt genom att auktionsformen torde komma att visa sig praktiskt oanvändbar.

För att så långt möjligt söka behålla kreditvärdigheten har lagskrivaren undantagit konkurs- och exekutiva försäljningar från koncessionsförfarandet. Här synas öppna sig möjligheter för en penningstark köpare att okontrollerat slå under sig ett flertal fastigheter med utnyttjande av sin starka ställning som långgivare.

Då det ur berörda synpunkter finnes anledning att rikta stark kritik mot lagförslaget, så måste samtidigt konstateras att å vissa trakter i landet en måhända tillfällig utveckling under kriget lett till icke önskvärda resultat. Det kan icke vara tillfredsställande att såsom det uppgivits så gott som hela byar köpts ut av en enda kapitalstark köpare, ibland såsom befaras varande bulvan för ett bolagskapital, därvid självägarna förvinna och ersättas av arrendatorer.

Vid övervägande av nödvändiga åtgärder att förhindra en dylik utveckling måste dock först frågas, om gällande lagar äro otillräckliga eller om de icke ens tillämpas, och därefter i fall av behov skärpa dem mot de illojala, till och med om detta måste ske med en viss retroaktiv verkan. Härvid bör dock lagstiftningen så långt möjligt lämna lojala förhållanden

och lojala medborgare i fred. Det är häri det framlagda förslaget brister i hela sin principiella uppbyggnad. Vid en riksdagens prövning måste de befarade skadeverkningarna vägas mot den nytta, som med visshet kan emotses vid lagens antagande. Visar det sig vid denna prövning att skadegörelsen är större än nyttan bör lagförslaget avslås.

De vägar som kunna anvisas till stävjande av jordjobberiet äro närmast:

En effektiv övervakning och tillämpning av bolagsförbudslagen med dess supplement, den s. k. bulvanlagen, bör tillses. Bulvanlagens princip bör i extrema fall, vid någon form av efterprövning, exempelvis genom jordbrukskommissionen kunna utsträckas att träffa de uppenbara jordjobbarna genom verksamma bestämmelser om lämplig påföljd.

Jorddelningslagen bör tillämpas effektivare eller skärpas, varigenom ett olyckligt sönderstyckande av fastigheter eller avskiljande av skog från fastighet förhindras.

Avverkningsförbudsbestämmelserna böra tillämpas effektivt mot spekulationsköpare.

Vanhävs- och arrendelagarnas bestämmelser om ägarens skyldighet att hålla hus och hävd i laga skick böra vid en effektivare tillämpning mot jordspekulanterna göra jordinnehavet mindre lockande och förmånligt för dessa, vilket torde på dem verka avhållande.

Av värde vore emellertid att genom en snabb inventering länsvis, genom vederbörande jordbrukskommissioner med hjälp av inskrivningsdomare och hushållsgillen, få bl. a. siffermässigt fastslagen omfattningen av icke önskvärda jordförvärv under kriget, för att härigenom erhålla ett begrepp om såväl det verkliga behovet av som även arten av de åtgärder som kunna vara påkallade.

I förslagets karaktär av försökslagstiftning av så diskutabelt innehåll och oprövade verkningar torde ligga att det bort begränsas till ett års giltighetstid.

På grund av det anförda hemställas,

att riksdagen vid prövning av förevarande lagförslag måtte beakta de invändningar och synpunkter, som ovan anförts, och att, därest dessa visa sig övervägande, avslå förslaget,

samt att vid sådant förhållande hos Kungl. Maj:t begära skyndsamma åtgärder för en effektiv tillämpning och eventuell skärpning av nu å området gällande lagar efter de riktlinjer som ovan angivits.

Stockholm den 12 november 1945.

Osc. Werner.